

מראי מקומות לסוגיות הנלמדות

פרשת פנחס כתובות נ. - נד:

מינייה ארבעין זימנין אפ"ה דמיא בעיניו כאילו לא תפסו עדיין בכח זכרוננו, רק כמאן דמונח בכיסא וממשמש בו כל שעה וחוזר עלה, וכמ"ש [חגיגה ה.]. אינו דומה השונה [פרקו מאה פעמים] לשונה מאה פעמים ואחד, ולזה אמר "ודמיא ליה", לא "והויא ליה" וכו', והשתא קמ"ל מידי ב"ודמיא ליה".

נ. הבעל מוציא מיד הלוקחות.

הרי"ף הוסיף דמוציא בלא דמים, מיהו אי איתנהו להנהו דמי דשקלה איתתיה, מהדר להו ללוקח. וביאר הר"ן בשם הרשב"א דהו להו כעין פקדון, דאגלאי מילתא דממכרה בטל למפרע ומעות כעין פקדון נינהו, [והרא"ש סי' י"ז] כ' דגזל הו, ויל"ע אי פליגי, אבל אי אחלפניהו, אע"ג דחליפיהו בידה, מסתברא דאינו חייב בעל לשלומי מינייהו ללוקח, דמכי שלחה בהו יד, קמו זוזי עלה בהלואה, ומימר אמר להו אנא מטלטלי שבקא לי, וזוזי דיכדכו קמו עלה בהלואה, ואינו משלם.

נ. כיון שבנים לבניך שלום על דייני ישראל, דלא אתי לאינצויי.

וז"ל הריטב"א, כי כשאין לו בן, יש קטטה בין הקרובים, זה אומר אני יורש קרוב יותר וזה אומר אני קרוב יותר. והקשו בתוס' דכי איכא ברתא נמי היא היורשת וליכא קטטה דקרובים. [ולריב"ל דמפרש לה דלא אתי לידי חליצה ויבום, כ' המהר"ם ש"ף, דכשיש בת, שמא תבא שתהא היא זקוקה ליבום, משא"כ כשבנים לבניך, האישי אינו זקוק ליבום וכו'. יעו"ש]. לכך פי' רש"י ז"ל דכשיש בנים לבניו מניח היורשה לבניו בשוה, אבל כשהאחד יש לו בן והאחד אין לו בן, הוא מרבה למי שיש לו בנים, ובאין לידי קטטה. ור' יחיאל ז"ל פירש שלום לדייני ישראל דלא ליתו לאנצויי בהדי צדוקין, שהיו אומרים שהבת תירש עם בת הבן מק"ו וכו', וכדאיתא בפרק יש נוחלין [קטן:], וכשיש בן לבן הכל מודים שלא תירש הבת עם בן הבן,

נ. ברש"י ד"ה תנא מיניה. דר' יוסי בר חנינא מרה [דשמעתא] הוא.

כ' המהרש"ל, נ"ל שהדין היה שונה ממנו, ולא כמו שפירש"י, וכהאי גירסא איכא לרוב בתלמוד שקאי על הדין, ואפשר גם רש"י דעתו כך, אלא שקשה לו למה לא תנא מיניה מיד קודם ששאל מאן מרה דשמעתא, אלא משום שלא חש לו, דסבר דליתא כהלכתא, עד ששמע שאדם גדול אמרה קבלה, וכן [אצ"ל לכן] פירש"י תנא מיניה לפי שר' יוסי בר חנינא מרה הוא, כלומר לפיכך קבלה ושנאה מ' זימנין. אמנם במהר"ם ש"ף פי' כפשוטו, דתנא מינה וכו' מי מרה דשמעתא, דכלל גדול לדעת שם אומרו וכו', בר מן דין וכי זוטרי האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם וכו'.

נ. המבזבז אל יבזבז יותר מחומש, שמא יצטרך לבריות.

הרשב"א בב"ק [ט: בד"ה מהא] הוכיח מסוגיא דהתם דאפילו למצוה עוברת כאתרוג וסוכה אינו מחויב לתת אפי' שליש ממנו, וכ' ע"ז וז"ל, וזה תימה היאך נתנו דמים למצוה עוברת. וכ' הראב"ד ז"ל, כדי שלא יבוא לידי עוני ויפיל עצמו על הציבור, וכמו שאמרו [שבת קיח.]. עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות, וכן אמרו המבזבז אל יבזבז יותר מחומש, שהעוני כמיתה. [ומשמע דתרי טעמי איכא התם, הא', שלא להפיל עצמו על הציבור, והב', משום לתא דהאי גברא המבזבז, שלא יבא לידי עוני שהוא כמיתה. ולא נתבאר אם האי טעמא בתרא לחודיה הוא הטעם בסוגיא ידן, או דתרוייהו טעמו איתנייהו].

נ. מאי קרא, וכל אשר נתן לי עשר אעשרנו לך.

כ' המהר"ם ש"ף, [אף דתקנה היא, אך] התקנה הוי שלא יבזבז יותר מחומש, משמע אבל חומש נזכר עכ"פ מקודם, רק הם תקנו שלא יבזבז יותר, לזה אמר מאי קרא, היכן נרמז בשום מקום חומש.

נ. מאי קרא, וכל אשר נתן לי עשר אעשרנו לך.

וז"ל השיטמ"ק, והא דאפקיה לחומש בלשון שני מעשרות, ולא כתב חומש בבת אחת, לאורויי דעדיפא טפי ליתן הצדקה בזה אחר זה מליתן בבת אחת, וכמש"כ הרמב"ם ז"ל במס' אבות על הא דנתן [פ"ג מ"ט] והכל לפי רוב המעשה, דטפי עדיף ליתן אלף זוז באלף פעמים, מליתן אלף זוז בפעם אחת.

עוד כ' בשם הרב המעילי ז"ל וז"ל, ונראה סמך לדבר זה, שבכל שנה ושנה היו ישראל חייבין להפריש שני מעשרות, שנה ראשונה ושניה מעשר ראשון ומעשר שני, שלישית מעשר ראשון ומעשר עני. ונראה מזה, שמן המעשר האחד יש לו רשות להוציאו לכל דבר מצוה, ואפי' לצורך עצמו ובניו ובני ביתו, כגון שיכתוב מהם ספרים ללמוד בהם הוא ובניו ולהשאילן לאחרים, שהרי מעשר שני היה נאכל לו ולבניו ולבני ביתו בירושלים, אבל מן המעשר האחר יש לו לתת לצדקה לבני עניים, כמו שהיה נותן מעשר ראשון לכהנים וללויים למען יחזקו בתורת ד', ומעשר עני שהיה נותן לעניים, [א"ה. לכא' בשנת מעשר עני, בתרוייהו מעשרות אין לו ולב"ב כלום]. וכל המדקדק בזה מובטח לו שיצליח בנכסיו וכמו שדרשו במס' תענית [ט.]. עשר תעשר, עשר בשביל שתתעשר וכו'. [א"ה, לכא' בדבריו מיושב גם קושיא קמייאת מ"ט כתביה קרא בלשון שני מעשרות ולא בלשון חומש, מפני שאן דינן שוה].

נ. ודמי ליה כמאן דמנח בכיסתיה.

פי' המהר"ם ש"ף, לא קאמר כמנח בקופסא, ואדרבא, אדם עשוי לממשמש בכיסו כל שעה, [דבאמת הכי פירושן], וכן נראה דאע"ג דתנא

נ. בתוד"ה ומאי אסותיה. פיר"ת שלא ישכנו, אבל אין נראה לפרש אחר שנשכו וכו'.

כ' בפור"י, קשה לי דהא כאן קאמר "מרתא דדיה", ודיה עוף טמא הוא [דברים י"ד, י"ג], וא"כ בשלמא לפירוש רש"י י"ל דמשום סכנתא אפשר למיספי ליה איסור מן התורה, אבל לפירוש ר"ת, הא קשה דהיאך מותר למיספיה גם לקטן איסור מן התורה. [דהא ודאי לא שרינן איסורי כדי למנוע חשש סכנה בעתיד, כשאין הספק לפנינו], ואולי נקרא שלא כדרך הנאתן.

נ: כשם שאין הבנים יורשין אלא מן הקרקע, כך אין הבנות ניזונות אלא מן הקרקע.

כ' הרי"ף, והאינדא תקון רבנן בתראי למיזן אפי' מן המטלטלין, וכ' ע"ז הר"ן, תקנת הגאונים היא זו, שתקנו בכתובה ובכל תנאי כתובה, חוץ מכתובת בנין דכרין, שלא נמצא מנהג ירושתה פשוט בכל הישיבות, ולפיכך מעמידין אותה על דין התלמוד, שאין יורשין כתובת אמן אלא מן הקרקע, כ"כ הרמב"ם ז"ל [בפס"ז מהל' אישות הי"ז]. [ובהגה"א [סי' ט"ז] כ' בשם ר"י, דאף כתובת בנין דכרין בכלל התקנה]. ומקצת מן הגאונים אומרים שאינה נוהגת היום כלל, פי שלא תקנו אותה אלא כדי שיקפוץ אדם ויתן לבתו כבנו, כדאיתא לקמן בסמוך [נב:], ועכשיו הרי קופצים ונותנים יותר מדאי.

נ: כך הבנות אינן ניזונות אלא מן הקרקע.

הגרע"א נסתפק, היכא דכתב בכתובה שישתעבדו גם מטלטלי אגב קרקע למזון הבנות, אם מהני כמו בכל בע"ח דעלמא, שאינו גובה ממטלטלי דיתמי ואפ"ה מהני כששעבדם בפירוש, או דהכא לא מהני, דהוי משתעבד לדבר שלא בא לעולם, [דהיינו הבנות, דליתנהו בעולם בשעה שכותב כן], דלא מהני רק בתנאי ב"ד כדפרקינן בפ' יש נוחלין [קלא], אבל במטלטלין דלא נתקן התנאי כתובה, הוי כמחייב מעצמו, דלא מהני כיון דהוי לדבר שלא בא לעולם. [יעו"ש שצידד דכיון דנתחייב גופו כבר לדבר שלא בא לעולם בתנאי ב"ד ונשתעבד על הקרקעות, יכול לשעבד גם מטלטלין לזה]. ומסיק, וראיתי בשו"ע אה"ע סי' קי"ב סי"ד [לכא' צ"ל קי"א סי"ד, או קי"ב סי"ב] שכתב בפשיטות דמהני, והוא משו"ת הריב"ש, ולענ"ד דין זה צריך תלמוד.

נ: ברש"י ד"ה דילמא. ובכתובת בנין דכרין תנן וכו' דאין נגבית מן המטלטלין, דתנן ר"ש וכו'.

הפנ"י תמה ע"ז, מאי ראייה מייתי מדר"ש, הא רבנן פליגי עליה, והלכתא כוותיהו, ונהי דהרא"ש ז"ל בפסקיו לקמן פ' מי שהיה נשוי [סי' כ'] כ', דלא פליגי ר"ש ורבנן אלא לענין אם המותר מטלטלין, אבל בהא כו"ע מוזד דאין כתובת בנין דכרין נגבין ממטלטלין, מ"מ הא מסיק הרא"ש גופא דהיינו משום דקיי"ל תנאי כתובה ככתובה, ולפ"ז בשמעתין לא שייך הא מילתא, דא"כ אמאי איצטרך למילף מזונות מכתובת בנין דכרין, ותיפול"ל דמזונות גופא תנאי כתובה היא וכו', ולפירש"י ז"ל דמייתי לה מדר"ש ודאי קשה, וצ"ע.

נ: ברש"י ד"ה או דילמא מזוני ממש. ואע"ג דתנאי כתובה ככתובה ואין נגבית ממטלטלי וכו'.

כ' הפנ"י, לכא' לא הוצרך לזה, דאפי' אי תנאי כתובה לאו ככתובה אלא כחוב דעלמא, אפ"ה היה ראוי לומר דאין לגבות ממטלטלי דיתמי כמו בכל בעל חוב דעלמא. מיהו יש לחלק, דהא דאין גובין ממטלטלי דיתמי בבעל חוב, היינו משום שהחוב על אביהם מחיים, והנכסים שלו אפי' למ"ד שעבודא דאורייתא היינו משום דנכסי דבר אינש אינון ערבין ביה [ב"ב קעד:], והיינו דוקא במקרקעי, דדעתא דבעל חוב עלייהו, ולא במטלטלי, משא"כ הכא במזונות הבנות דעיקר תנאי ב"ד לא היה אלא לאחר מיתה, וא"כ תחילת החיוב על היתומים והיה מן הראוי שיגבה אפי' ממטלטלים, דהו"ל כמו מיניה דאפי' מגלימא דעל כתפיה, ועוד דכתב לה בהדיא דליהוי מיתנתא [לכא' צ"ל "ליהויין מיתנתן", דאבנות קאי] מנכסי, וקיי"ל [ב"ב קנ: קנא:] דמטלטלי נמי איקרו "נכסי", לכך הוצרך

רש"י לפרש דאפ"ה היה מן הראוי שלא לגבות ממטלטלין, דתחילת תנאי ב"ד דוקא לענין מקרקעי איתקון, דתנאי כתובה ככתובה, אלא דבעלייה תקנו שיגבו.

נא. בתוד"ה סוף סוף. אע"ג דפלוגתא דר"מ ורבנן היא בפ' שבועת הדיינין [מג]. בענבים העומדות ליבצר וכו'.

והרשב"א תירץ, שאני התם דלאו ליבצרינהו מסרינהו ניהליה, והלכך כל שהן מחוברין בקרקע באותה שעה כקרקע דמו. והריטב"א כ' וז"ל, פירוש, דאפי' לרבנן דאמרי במס' שבועות דענבים העומדות ליבצר לאו כבצורות דמיין, התם בדצריכי לארעא, אבל כל היכא דלא צריכי לארעא, אפי' רבנן מוזדו דכבצורות דמיין. ומהדרין דצריכי לדיקלא קאמינא, פירוש, דצריכי ולא צריכי, כלומר שראויין ללקט, ואי קיימי התם משבחן טפי, דאי בדצריכי לארעא לגמרי, מאי רבותיה, ועוד, היכי קאמר דחזיא לבודיא קא אמינא, אלא ודאי כדאמרן, ואתיא כרבנן דאמרי ענבים העומדות ליבצר לאו כבצורות דמיין וכקרקע דמי, דהתם נמי פלוגתייהו בדצריכי ולא צריכי, וכדפרישנא התם בס"ד.

נא. מפני שהוא כתנאי ב"ד.

הקשה הפנ"י, למאי דמוקי מתני' כר"מ, הא איהו ס"ל כתובה דאורייתא, ולא שייך תנאי ב"ד. וכ' דצ"ל דקאי אאלמנה דכתובתה דרבנן היא, א"נ אפי' אבתולה, ולענין הא מילתא דלא מהני בה התקבלתי, דהיינו מתנאי ב"ד שגזרו חכמים [אליבא דר"מ] דאסור להשהות את אשתו בלא כתובה, וכל הפוחת הוי בעילת זנות. עוד פירש, דלענין לגבות ממשעבדי קאמר, דתנאי ב"ד כמאן דנקיט שטרא דמי, ועוד, לענין דאין יכול לטעון פרעתי, כדקיי"ל הטוען אחר מעשה ב"ד לא אמר כלום.

וההפלאה כ', דמדאורייתא אין חיוב הכתובה אלא בסוף ביאה כששיבר בתוליה כדכתיב כמוהר הבתולות, א"נ בהעראה למאי דקיי"ל דבהעראה יש לה קנס, וה"נ מוהר הבתולות כזה, אבל בנכנסה לחופה ולא נבעלה ליכא חיוב כתובה מדאורייתא, רק מתנאי ב"ד דעשו חופה כביאה לענין כתובה. והטעם שהוסיפו חז"ל לתקן כתובה משעת חופה, דכיון דתקנו חז"ל לר"מ דכל זמן שלא כתב לה הוי בעילת זנות דלא סמכה דעתה, הוצרכו לתקן שיכתוב קודם החופה כדי שתהיה החופה ראויה לביאה, וכיון שכבר תקנו חז"ל כן, אפי' לא כתב ככתב דמי, וגובה מאתים משעת חופה.

נא. כתב לה שדה שוה מנה תחת מאתים זוז וכו', חייב שהוא תנאי ב"ד.

כ' הריטב"א, פירוש חייב במאתים חיוב גמור ואפי' מנכסים משועבדים, מפני שהוא תנאי ב"ד. ומיירי כגון שכתב לה שדה בכתובתה, דאמר לה ויהיבנא ליכי מוהר בתולייכי שדה פלוני, והא קמ"ל, דאע"ג דבעלמא אין אונאה לקרקעות, הכא אינו נישום אלא במנה בשויו, וכאילו לא כתב לה אלא מנה דמי, וחייב להשלים, אבל היכא דכתב לה מאתים, וייחד לה קרקע שוה מנה באפותיקי מפורש, י"א שאינו חייב, שכבר נתחייב לה מאתים כתקנתא דרבנן, ואם יסלקנה בדמים חייב הוא לה במאתיים. ודבר זה צריך תלמוד, דודאי הא ככותב לה מאתים והיא ככותבת לו התקבלתי דמיא, שאינו רשאי לעשות כן לר"מ, ואפשר דגרע מיינה, דכיון דאפותיקי מפורש כתבו לה ושעבודה עליו לבדו, אין כאן אלא מאה, ואף זה בכלל דין משנתנו,

נא. לקתה חייב לרפאותה.

כ' המאירי לקמן [נב:], חלתה בפשיעה, כתבו רבותי שאין היוורשים חייבין לרפאותה אף ברפואה שאין לה קיצבה, ואף לענין הבעל כתובה רבותי כן, על הדרך האמור בב"ב [קמז:]: באחד מן האחין שחלה, [וכ"כ הריטב"א בשם רבינו, דלהכי קתני לקתה ולא קתני חלתה, לאשמעינן שאם חלתה בפשיעותא אינו חייב לרפאותה], אלא שנסתפקו רבותי על מי להביא ראייה, והכריעו לומר שמאחר שרפואה בכלל מזונות, וכבר אמרו לקמן [צז:]: במזונות, נכסי בחזקת אלמנה קיימי, נאמנת.

נא. אמר הרי גיטה וכתובתה תרפא את עצמה, רשאי.

פירש הראב"ד ז"ל, דדוקא כשאינה מוטלת על המטה, אבל אם מוטלת במטה אינו רשאי, והביא ראייה לדבריו מדתניא בספרי, "ושלחתה לנפשה" [דברים כ"א, י"ד] מלמד שאם היתה [אשת יפת תואר] חולה, ממתין לה עד שתתרפא, וכ"ש בבנות ישראל הקדושות שאין לו לשלחה, אלא ודאי דמתני' דהכא כשאינה מוטלת ע"ג המטה, ומתני' דהתם במוטלת על המטה, וכן דעת הרשב"א נ"ר, וטעמא דמסתבר הוא. עכ"ל הריטב"א. [ויל"ע במוטלת על המטה, אם צריך להמתין עד שתתרפא לגמרי, או דסגי במה שיוקל החולי שכבר אינה מוטלת על המטה].

נא. מני ר"מ היא וכו', דאי ר' יהודה, הא רצה כותב לבתולה שטר של מאתים, והיא כותבת התקבלתי.

הפנ"י הביא בשם הרא"ה דמסיק דהכי מדייק הש"ס, דאי ר' יהודה, כיון דס"ל התקבלתי מהני, א"כ לעולם לא הוי מצי למיגבי בלא כתובה, דהבעל יכול לטעון שמחלה לו וכתבה התקבלתי. ותמה ע"ז הפנ"י, דמה סברא היא זו, דמאי שנא מכל שטרי דעלמא דאע"ג דמהני בהו מחילה, אפ"ה לא מצי למיטען מחלת עד שיביא ראייה בשטר שובר או בעדים, וה"נ כיון דמעשה ב"ד כמאן דנקיט שטרא דמי, אפ"ה לר' יהודה דמהני התקבלתי, היינו היכא שמוציא כתב התקבלתי, אבל מהיכא תיתי יהא נאמן בלא ראייה, [ויעו"ש דדברי רש"י מטין כהרא"ה]. וכו' ע"ז ההפלאה, ולענ"ד לק"מ, דהתם כיון דודאי כבר נתחייב, שוב אינו יכול לטעון מחלת לי, משא"כ הכא בתחילת חיוב הכתובה, שפיר נאמן לטעון מחלת לי ולא נתחייבתי מעולם וכו'. אך נלענ"ד דהא מילתא תליא באשלי רברבי אם יוכל לטעון מחלת לי בלא מיגו דפרעון וכו'. [יעו"ש].

נא: וכי תימא כולה ר"מ היא, ושאיני ליה לר"מ בין כתובה לשטרי.

בתוס' ר"ד הקשה דק"ו הוא, השתא בשטר חוב דקיהיב מלוה זוזי, דאיכא למימר לא שדי איניש זוזי בכדי, אמר ר"מ דאחריות לאו ט"ס היא, כתובה דלא יהבה האשה כלום, לא כ"ש. י"ל, בכתובה מודה ר"מ דאית ליה תקנת שמעון בן שטח, [כדלקמן פב:]: עד שבא שמעון בן שטח ותיקן כל נכסיו אחראין לכתובתה]. ולמסקנא דמייתי ראייה דלא שאני ליה לר"מ בין כתובה לשטרי, כ' בתוס' ר"ד דלית ליה לר"מ תקנת שמעון בן שטח. אמנם הרמב"ן לעיל [נא. בד"ה אתאן לר' יהודה] כ' בתוך דבריו ז"ל, ותו הא ר"מ ור"י בתר תקנתא דשמעון בן שטח הו, וא"כ היכי אפשר דלא שני ליה לר"מ בין כתובה לשאר שטרי וכו', ומאי דקשיא לן הא רבנן בתר שמעון בן שטח הו, איכא למימר דלא קשיא כלל, דשמעון בן שטח תיקן שיהא כותב לה כן, לא כתב לה מאי הוי לשמעון בן שטח הרי הוא כשאר שטרות, לר' יהודה ט"ס הוא, לר"מ לא וכו'. יעו"ש.

נא: ולאבוא דשמואל אונס דשרא רחמנא היכי משכחת לה.

כ' במצפ"א, ולא בעא למימר דמשכחת לה בצדקת וכמש"כ תוס', דקרא בסתם בני אדם איירי. ובמהר"ם ש"ף כ' דדיוק דהא נתפסה שריא, דומיא דלא נתפסה, דההיא כשאינה צדקת, דהא מזנה ברצון. וכ"ה בתוס' הרא"ש בקיצור.

וז"ל מלא הרועים [ע"ד תוס' הנ"ל], קשה וכו', וכן בש"ס מקשה לשמואל אונס דשרי וכו' היכי משכח"ל, ולא משני בצדקת, אלא ודאי הטעם, חדא, דאין אנו יודעין אם היא צדקת, אדם יראה לעינים וכו', ובקדש אשה ע"מ שהוא רשע, שאפ"ה הוא צדיק גמור, מקודשת, ועוד, אפ"ה אם היתה עד עכשיו צדקת, אל תאמין בעצמך עד יום מותך וכו', וצ"ל דכוונת תוס' דבלא זה קשה נוקמה בחזקת היתר לבעלה, ועוד נוקמה בחזקת כשרות, וצ"ל דרוב נשים לא מוקי אנפשייהו שלא יתרצו אח"כ וכו', ומיעוטא דמיעוטא איכא דלוקי אנפשייהו כ"כ, וא"כ רובא עדיף מחזקה וכו', אבל באסתר דאנו יודעים בצדקתה עד עכשיו, שהיה בכח צדקתה לכבוש יצרה, ואינה מן הזרות על צדקת כזו שיהא הדבר מאוס ושנאוי אצלה מתחילה ועד סוף וכו', א"כ נהי דאכתי מידי ספיקא לא נפקא, שמא אינה צדקת, ואת"ל שהיא צדקת שמא חזרה בה

והחמיצה, מ"מ כיון דהוא ספק, א"כ מוקמינן לה אחזקה ראשונה שהיתה בחזקת היתר לבעלה ובחזקת כשרות, וכ"ז לא שייך אלא בצדקת גמורה כאסתר וכו', אבל ברוב נשים, אפ"ה כשרות מ"מ שכיח טובא וכו', ואפ"ה אם יכבוש היצר, מ"מ ברגע אחד שהפיל בלבו הנאת העבירה הרי יש כאן רצון וכו', ולכך לא משני הש"ס דמשכח לה אונס בצדקת כאסתר, דהוא מילתא דלא שכיח כלל, ועדיפא ליה לשנויי דקאמרי עדים, דזה שכיח יותר.

עוד הקשה במצפ"א, דהו"מ למימר דמשכח"ל אונס דשרי, כגון אשה שהלך בעלה למדינת הים, ושמעה שמת וניסת ואח"כ בא בעלה, דבכה"ג לא שייך למימר שמא סופה ברצון, דודאי היא אנוסה בכל ביאותיה מתחילה ועד סוף, כיון דסברה שמות בעלה ומאי הו"ל למעבד, וכדאיתא ביבמות פ' האשה רבה.

נא: דאמר רבא כל שתחלתה באונס וסופה ברצון וכו' מותרת, מ"ט יצר אלבשה.

הקשה בפור"י, א"כ למה לן קרא לרבות העראה, וכן לגבי שפחה חרופה דלא מיחייב אלא בביאת המיורק [ביבמות נה.], אחרי דכיון דפטור על העראה, א"כ ממילא פטור על גמר ביאה דהו"ל באונס. וי"ל דהתם כיון דתחילת ביאה הוה ברצון, א"כ חייב גם על גמר ביאה ואע"ג דהוה באונס, אחר דלא מצי לאהדורי [יעו"ש ראיותיו]. [וגרע ממכניס עצמו לאונס, דהכא עיקר רצונו שמתחילה הוא לכל המעשה], וכ"כ הפנ"י לתרץ בזה הא דאמרינן בכריתות [י.], דהבעל חייב על כל ביאה וביאה, ולר' אלעזר על כל כח וכו', ולא אמרינן יצר אלבשה.

נא: הא במלכות אחשורוש הא במלכות בן נצר.

ופירש"י לפי שאחשורוש מלך גדול הוא ויודעת שלא ישאנה ובעילתה באונס. והקשה ע"ז הרמב"ן, אי הכי אסתר תיתסר שהרי הושם כתר מלכות בראשה, ואמרינן בהגדה [מגילה י"ג ב'] דהיתה עומדת מחיקו של אחשורוש וטובלת ויושבת בחיקו של מרדכי דאנוסה היא. ורבינו נ"ר אמר, אכתי סברה דילמא מגרש לה שמא ימצא אחרת נאה הימנה, שהרי כתוב ובהקבץ בתולות שנית, ואע"ג דכתיב והנערה אשר תיטב וגו' תמלוך תחת ושתי, אלמא לשם נישואין הוא, מ"מ כל אחת ואחת אומרת בלבה שמא לא ישאנה, שלא תמצא היא חן בעיניו יותר מכמה וכמה, ואם לא תמצא חן תהיה צרורה כאלמנות חיות בבית הפילגשים. ועדיין אין דעתי נוחה, שאלמלי הגידה אסתר עמה לא היו מקבצין עוד בתולות כדאיתא באגדת מגילה, שאין דרכו של מלך בכך מאחר ששם כתר מלכות בראשה, שיגרשנה ויבקש עוד בתולות, ועוד כיון שנתפסה בפניו ואנוסה היא, אין לחוש שמא נתרצית מפני כבודה שרוצה להנשא לבן נצר, דכל כה"ג לא חיישינן לרצון עד שיהא עניין הרצון מוכיח מתוך מעשיה, שאם כן ניתן דברינו לשיעורין באשת עני לעשיר ובאשת עשיר למלך ובאשת מלך להדיוט, אלא אין הפירוש נכון בעיני כלל.

ור"ח ז"ל כתב, שבויות דאחשורוש הרי הן שבויות ומותרות לישראל, גנובי לסטאות כגון בן נצר וכיוצא בו אינן כשבויות, דאי הוה מצווחן הוה אתו אינשי ומהדרי לה. אלו דברי הרב ז"ל. ותמיה לי מילתא, אם מכן נצר אתו אינשי ומהדרו להו כ"ש מלסטים דעלמא, ונראה דלסטים דעלמא כיון דלא מעלו אנן סהדי דאונס הוא, והאי דלא צווחן מחמת יראה עבוד, אי נמי דלסטים בעלמא כל יומא נמי מטמר מאינשי, ואי צווחה קטיל לה, אבל בן נצר אי נמי צווחה לא קטיל לה, שמלך היה ואין דרכו להרוג נשי העם בחנם, ושמא היו מורדין אותו או עולין עליו למלחמה והורגים אותו.

ובגליוני הראשונים ראיתי פירוש מחזור משניהם, לתרווייהו לישני בן נצר אינן כשבויות, דאשכחן באגדה דאכרוזי אכריזי הזהרו בנשואות שאלהיהם שונא זמה הוא, וזה פירוש נכון, כלומר שאלו היתה אומרת אשת איש אני לא היתה נשבית עמהן, משנשבית בידו שנתרצית בהן ולא אמרה להן כלום, והשאר כולן בין של מלכות בין של לסטות אנוסות הן מן הסתם וכו', ופי' עיקר הבריייתא כך הוא, שבויי מלכות הרי הן כשבויין ומותרות לבעליהן ישראל וחייב לפדותן, שהרי אני קורא בה

ואהדריניך לי לאנתו, גנובי ליסטות אינן כשביות ואסורות ואינו חייב לפדותן, וכך כתב הנגיד ז"ל בשם גאון ז"ל, ואע"ג דאיסור שביה גרם לה, כיון דמשום שמא נתרצית הוא אינו פודה,

נא: בתוד"ה אונס. משמע ליה דמדאורייתא קאמר וכו'.

הקשה הפנ"י, אמאי לא מוקמינן לה בחזקת היתר לבעלה וחזקת כשרות וכו'. והנראה לענ"ד בזה, דטעמא דאבוה דשמואל דסתמא דמילתא הכי הוא דרוב הנבעלות באונס סופן לרצון, כיון דיצר אלבשה ומתהניא מעבירה וכו'. יעו"ש. וכ"כ במלא הרועים.

וההפלאה כ' לתרץ, דלפי מה דאמר אביי בריש פ' כל שעה [כה:]: דלא אפשר וקמכוין שרי לכתחילה לר' יהודה דלא אזיל בתר כוונה, א"כ שפיר חיישינן כיון דנאנסה שמא נתרצתה לו בסוף ביאה, דהתירא הוא לדידה כיון דלא אפשר, ולא שייך גחזקת כשרות כלל, והא דאסורה לבעלה, היינו משום דלאו בעבירה תליא מילתא, דהא קיי"ל באה"ע [סי' קע"ח ס"ג] דבזינתה בשוגג ואומר מותר אפ"ה אסורה לבעלה, אף דלא נתכוונה לעבירה, משום דעכ"פ מעלה מעל לבעלה כיון דברצונה היה, וה"ה בכה"ג. ועיינן בחת"ס ש"כ ז"ל, לענין חיוב ועונשין בודאי שאין חיוב [בתחלתה באונס וסופה ברצון], דאפי' למ"ד אפשר ולא מיכוין אסור, מ"מ חיוב ליכא על כוונה והנאה בלא מעשה, ורק לבעלה אסורה, דעכ"פ מעלה מעל באישה.

נא. בתוד"ה אונס. משמע ליה דמדאורייתא קאמר.

אבל בתוס' רי"ד כ' דמדרבנן קאמר, וכ"כ הריטב"א ז"ל, עיקר הפירוש דמדרבנן קאמר, וכדקאמר חיישינן שמא וכו', והא דפרכינן אונס דשרי רחמנא היכי משכחת לה, הכי פירושא, היכי משכח"ל הלכה למעשה, דהא בכל דוכתא אמרינן דאפי' מדרבנן אונס בישראל משרא שרי.

ועיינן בתוס' הרא"ש [במוסגר] בשם אבי העזרי, דתירץ לפ"ז קושיית תוס' [בד"ה אסורה] מאסתר, ז"ל, איסורא דרבנן שרו ליה כנחמיה התרשתא שהתירו לו סתם יינם [ירושלמי קידושין פ"ד ה"א], כך התירו למרדכי איסור זה. [ולפ"ר צ"ב, דהיתרא דנחמיה משום שהיה משקה למלך והיה צריך לשתות מן הכוס מקודם שלא יחשדוהו שהטיל בו סם המות, [כמש"כ בקרבן העדה לפני משה שם], אבל מ"ט התירו איסורא דאסתר למרדכי, ואולי אם תדע שתיאסר למרדכי, תמסור נפשה, וכעין ההוא דלעיל [ג]: דאיכא צנועות דמסרן נפשיהו, ואי דרשינן להו דאונס שרי, לא ימסרו נפשם. ויל"ע].

נב. אין היתומין חייבין לפדותה, שאין אני קורא בה ואותבינך לאינתו.

כ' המהר"ם שיי"ף, ובאשת כהן דקרינן בה ואהדרינך למדינתך, דאין לומר "ואהדרינך" פירוש הוא עצמו, דא"כ הול"ל [באשת ישראל] שאין אני קורא בה אפקרינך, [ולכאוי' מחויבין לפדותה]. אלא י"ל דהלכה כרבא לעיל, ותנאי כהן וישראל שוין, רק שהכהן מתנה שאפי' תיאסר עליו מחמת שבויה וכו'.

נב. שאין אני קורא בה ואותבינך לאינתו.

כ' בתוס' רי"ד, פי' שאע"פ שהיבם מיבמה [דגרס אין היבמין חייבים לפדותה, עיין ברא"ש סי' כ"ב] לא איקרי לי לאנתו, ש"יבמה" נקראת ולא אשה, והא דכתיב ולקחה לו לאשה [דברים כ"ה, ה'], לדרשה אתא שמגרשה בגט ומחזירה [יבמות ה:]: ככל אשה דעלמא, אבל יבמתו נקראת כדכתיב "ויבמה". וכ"ש אם היא פסולה שאינן רשאים ליקח אותה לאשה, שאין חייבין לפדותה, ואפי' אם היתה אשת כהן, דהלכה כרבא שכל שבישראל אינו פודה, כהן נמי אינו פודה, וכיון שאין חייבים לפדותה, ממילא אין להם פירות, לא ליבם ולא ליורשים.

נב. ברש"י ד"ה הכא במאי עסקינן. א"נ בכהנת ע"י נדר דכו"ע אי כאביי אי כרבא.

הקשה המהרש"א דא"א לומר דכו"ע כרבא דאין חייב לפדות בכהנת ע"י נדר, דהא למאי דמוקמינן פלוגתא דר"א ור"י בישראל ושנדרה איהי,

ולר"א פודה משום דהוא נתן אצבע בין שיניה, ואע"ג דלא מקיים תנאי ואותבינך לאינתו, א"כ מכ"ש [בכהנת] בנדר איהו, דהוא נתן אצבע בין שיניה וגם מקיים תנאי דאהדרך למדינתך דחייב לפדותה, [יעו"ש] שהגיה ברש"י שלא ע"י נדר].

וז"ל הריטב"א, פירש"י ז"ל וכו' א"נ בכהנת ע"י נדר וכו'. והקשו עליו, כיון דאמרת דבמדיר אשת כהן מודה ר"א לרבא שאינו חייב לפדותה, היכי מחייב לפדותה כשנדרה היא וקיים לה איהו באשת ישראל מפני שנתן אצבע בין שיניה, והלא מדיר אשת כהן נתן אצבע בין שיניה יותר ויותר. והא לא קשיא, דלא חשבינן נתינת אצבע אלא באשת ישראל, שגרם בזה לבטל תנאה ולאסרה עליו, משא"כ באשת כהן דבלא"ה נמי לא היתה ראויה לו, ואין תנאה מתבטל בכך, דהא בלא"ה לא היתה ראויה לו, וכיון שכן, כשהדירה קודם שנשבתה, אפשר שאינו חייב לפדותה כיון שדבר אחר גרם לה.

נב. בתוד"ה ממזרת. וכל הנשים היו רוצות בכך וכו' אע"ג דאמר לעיל דפרקונה עדיף לה מפירות.

כ' הפנ"י, הלשון אינו מדוקדק, דכיון דעדיפא לה, ודאי שאין כל הנשים רוצות בכך, אלא כוונת דבריהם, דבעיקר תקנתא, דפרקונה עדיף לן לענין שאין יכולה לומר איני נפדית ואיני נותנת פירות, והיינו דתקנו חכמים כן כדי שלא תטמע בין העכו"ם, כמש"כ תוס' שם [מז: בד"ה זימנין] לחד פירושא, אבל היא עצמה בודאי רוצה בכך כיון דפרקונה לא שכיח כ"כ. אלא דלפ"ז מצידה תברא, מאי קשיא ליה לר"י, דנהי שכל הנשים רוצות בכך ואפ"ה לא מצי למימור איני נותנת פירות כדי שלא תטמע בין העכו"ם, משא"כ הכא שאין חייב לפדותה אפשר דשפיר מצי למימור איני נותנת פירות וכו'.

ומש"כ המהרש"א ז"ל דא"כ חוטא נשכר, לא ידעתי מה חוטא נשכר יש כאן, כיון דמדידה קא אכלה, והבעל שלא כדין אכלו, [ועיינן בקרני ראם שהקשה עוד על המהרש"א, דהרי הוא הוי החוטא ולא היא, [כדאמרי' ביבמות שם דהוא מרגילה, דמה"ט יש לה כתובתה], וא"כ מדת הדין לקנוס הבעל ולא האשה]. והנראה מזה, דר"י סובר בפשיטת כאידך פירושא ש"כ תוס' לעיל, דהא שכל הנשים אינן יכולות לומר איני נפדית ואיני נותנת פירות, היינו משום דא"כ מפקעא לגמרי תקנת פירות, ולא דמי למזונות, או מטעמא אחריןא דלענין פירות ידו כידה, ומה"ט פשיטא ליה לר"י דאין ליפות כח אלמנה לכה"ג בזה משאר נשים שתעקור תקנת פירות וכו'. עכ"ל הפנ"י.

נב. בתוד"ה והיו. והכא אשתו כגופו.

הרא"ש [סי' כ"ב] הביא דעת הר"ף שפסק כרשב"ג, משום דסתם מתני' דגיטין דאין פודין את השבויים יתר על כדי דמיהם כוותיה, דמשמע כל שבויין אפי' אשתו, ודעת הרמ"ה דהלכה כת"ק, ומתני' דגיטין איירי בשאר שבויין, אבל אשתו כגופו, וכמו שאדם יכול לפדות עצמו בכל ממונו, אשתו נמי כיון דחייב לפדותה בתנאי כתובה, כמו שיש לה ממון דמי. ובהפלאה דקדק מלשונו דתרי טעמי ניהו, וכיון דס"ל דחייב תנאי ב"ד הוא כמי שיש לה ממון, ל"ל למימור אשתו כגופו. וביאר, דבטעמא דאשתו כגופו לא סגי לחייבו לפדותה, דאפי' גופו היה ראוי למונעו משום תיקון העולם, אלא משום דכל אשר לאיש יתן בעד נפשו, אבל אין להכריחו בודאי, [א"ה, לכאוי' היינו דוקא לטעמא דלא ליגרו טפין], ולכך צ"ל הטעם משום דהוי כמו שיש לה ממון, א"כ כיון שהיא רוצה, בדידה תליא מילתא, דכל אשר לה היא נותנת בעד נפשה, וממילא מחויב הבעל משום פירות שאכל, אבל בסיפא דפרקון שני, דכבר אין לה תקנת פרקונה כדקתני רצה פודה, והיינו אפי' יותר מכדי דמיה, ע"ז צ"ל הטעם משום דאשתו כגופו, וכיון שרוצה אין למונעו.

ויעו"ש ש"כ עוד טעם אחר, דכין דבלא"ה תפדה היא את עצמה, ולא מבעיא אם יש לה נכסים שאין לבעל פירות מהם, אלא אפי' מאותם נכסים שאוכל מהם פירות, רחוק מן הדעת שיימנעו אותה חכמים לפדות עצמה מהם משום שמשועבדים לבעל לפירות, דהא כ' תוס' לעיל [מז: בד"ה זימנין] דהא דאין יכולה לומר איני נפדית ואיני נותנת

נב: רשב"ג אומר רפואה שיש לה קצבה נתרפאת מכתובתה.

כ' הגרע"א ז"ל, בהרא"ש [סי' כ"ג] כתב דאשה תחת בעלה יש לה רפואה שיש לה קצבה, דהוי כמו פרקונה. לפ"ז יהיה נפק"מ באומרת איני ניזונת ואיני עושה, דלת"ק דכל רפואה בכלל מזונות, א"צ לרפואתה, ולרשב"ג חייב ברפואתה שיש לה קצבה, דהוי בכלל פרקונה. ועוד נפק"מ, בפדה אותה פעם אחת או שריפא אותה פעם אחת ברפואה שיש לה קצבה, וחלתה, דלרשב"ג א"צ לרפואתה שנית. [א"ה, לכא' ה"ה דא"צ לפדותה אחר שריפא אותה פעם אחת ברפואה שיש לה קצבה. ויל"ע].

נב: בתוד"ה ותגבה. והשתא דתקנו הגאונים וכו', כתובת בנין דכרין וכו' נמי גביא ממטלטלי וכו'.

וז"ל הרא"ש [סי' כ"ד], רב מתתיה גאון ז"ל היה אומר, שאין דנין כתובת בנין דכרין בזמן הזה, כיון שאין הטעם אלא כדי שיקפוץ אדם ויתן לבתו כבנו, ועכשיו נהגו ליתן יותר ויותר. וכ"כ בעל העיטור ז"ל תשובה לרב חנינא ברבי יהודה ז"ל, היום כמה שנים בטלה כתובת בנין דכרין משיבתנו, ולמה בטלה, לפי שצריך לדקדק בנכסים שיש להם אחריות בראוי ובמוחזק ובמותר דינר ואם אומרים יתומים הרי אנו מעלין על נכסי אבינו במותר דינר אין שומעין להם, וצריך שומת בב"ד וחקירת זקנים שלא להוסיף על הדמים, ועוד, דעיקר דתקנתא כדי שיקפוץ ויתן לה [לבתו כבנו, ב"ח] והיום הלואי שיתן לבנו כבתו, וכמה הוצרך הדבר לנדות כל מי שירבה במתנת בתו, [כלומר, וראוי היה אז לכמי הדור לעשות ע"ז תקנה בחרם ונידוי, שלא להרבות לבתו מוהר הרבה להעביר נחלה, וכי בשביל שהוא זכר יפסיד. קרב"נ אות ש' וכו'.

אלא דמר רב האי גאון אמר, היכי מבטלי רבנן כתובת בנין דכרין וכו', שאין לנו כח לבטל תקנת חכמים, [אף שבטל הטעם, צריך מנין אחר וכו'. קרב"נ אות א']. ורבינו מאיר כתב דנראה לו כדברי רב האי, וכן אומר ריצב"א וכו'. והרמ"ה ז"ל וה"ר יונה ז"ל כתבו, דודאי כתובת בנין דכרין נהגו האידנא, דאין לעקור תקנת חכמים, אבל כיון שמרבין ליתן לבנות, נעמיד התקנה בחזקת מעיקרא, ממקרקעי ולא ממטלטלי, ולענין מה שתקנו הגאונים דכתובה גביא ממטלטלי, נאמר דלענין זה לא יעשו כתובת בנין דכרין ככתובה. וכן עיקר.

ובמהר"ם ש"ף כ' ע"ד תוס' ז"ל, משמע שכתובת בנין דכרין נוהג עדיין, ועיין באשר"י ובמרדכי באורך [שכתבו שבטלה]. ונ"ל שעיקר הסיבה לביטול, אחר שנתפשט תקנת רבינו גרשום שלא לישא שתי נשים, מעתה למה ימנע מלתת נדוניה גדולה לבתו, כיון שבניה ממילא יורשין אותה, שאין לו בנים מאשה אחרת. [א"ה, אכתי משכח"ל שישא שתי נשים זו אחר מיתת זו, וכשימות הוא אח"כ, בני זו וזו באין לירש. ואולי לא שכיה, ולא חייש אביה לזה]. אבל מצינו שבימי הגאונים בטלה [קודם תקנת רגמ"ה]. [וכן הני רבוותא דס"ל לא בטלה, אף לאחר תקנת רגמ"ה כתבו כן, דאף שבטל הטעם, צריך מנין אחר וכנ"ל].

נב. לא תהוי בעבורי אחסנתא, אפי' מברא בישא לברא טבא וכו'.

כ' הגרע"ב"ץ, פשיטא דלא שניא בנימ לא שניא שאר יורשים בכלל זה, ולא נקיט תלמודא אפי' מברא וכו', אלא דהוא מידי דשכיה, ותו דלרבותא נקטיה דאפי' לברא טבא לא. [וכ"ש לפמ"ש"כ הרמב"ם [פ"ו מהל' נחלות הי"א] והשו"ע [סי' רפ"ב ס"א] שאין נוהגים בו כשורה, [וכ"ה ג"י הרי"ף, כמש"כ הגר"א שם], וביאר הסמ"ע [סק"א] דה"ל דאינו נוהג כבוד במורישו כראוי, אע"ג דנוהג כשורה במילי דשמיא, דלפ"ז דאי איכא רבותא טפי בבנו מבשאר יורשים, שהרי חייב בכבודו].

וכ"כ החת"ס בתשובה [ח"ו מ' סי' קנ"א], ודקדק כן מלשון הרמב"ם והשו"ע שם, שכ' יורשים", אלמא בניו לאו דוקא, דזיל בתר טעמא דילמא נפיק מיניה בנין דמעלי וכו'. אך מעשים בכל יום מי שאין לו בנים מצוה לעשות מנכסיו קרן קיימת ודברים טובים, נראה משום דאמרינן פ' יש נוחלין [קטז]. מי שאינו מניח בן ליורשו הקב"ה מלא עליו עברה, ואין עברה אלא גיהנם [שם י:פ], וא"כ רוצה להציל עצמו מדינה של גיהנם ע"י צדקה זו. והוא קודם לעצמו מירושיו וכו', וכל

פירות, היינו כדי שלא טטמע בין העכו"ם, ואיך יתקנו שלא תוכל לומר איני נפדית [על ידך, אלא בהנכסים עצמם] ואיני נותנת פירות, וכיון דעכ"פ תפדה עצמה, למה יבטלו חכמים תקנת פירקונה, כיון דליכא תיקון עולם. ואפי' לית לה נכסי מלוג כלל, לא חילוק חכמים בתקנתה, כי היכי דלא חילוקו בתחילת התקנה, ותיקנו דחייב בפירקונה אפי' למי שאין לה נכסי מלוג. מיהו בסיפא ע"כ הטעם משום דאשתו כגופו וכנ"ל. [יעו"ש דמוסיק דאפשר דיש להעמיד כ"ז בדברי הרמ"ה].

נב: אין פודין את השבויים יותר על כדי דמיהם, מפני תיקון העולם.

כ' בתוס' הרא"ש, וא"ת ללישנא דדוחקא דציבורא, [גיטין מה]. מ"ט דרשב"ג, והלא היא נפדית משל בעלה, י"ל כיון דבעלמא אין פודין את השבויין יתר על כדי דמיהן, גבי בעלה נמי לא החמירו חכמים כ"כ עליו שיפדה אותה יותר מכדי דמיה. וכן מסיק הר"ן בגיטין שם ז"ל, דכיון דחיישינן לדוחקא דציבורא, כ"ש דאיכא למיחש לדוחקא דבעל, שלא לחייבו בתקנת חכמים לפדותה יותר מכדי דמיה.

ויעו"ש דאיכא דס"ל דקושטא הוא דאיפשיטא היא בעיא מדרשב"ג דהכא, ושכן דעת הרמב"ם [בפ"ח מהל' מתנות עניים הי"ב]. וכ' ע"ז, וכ"ת א"כ תקשי לן היא דאמרינן פ' הניזקין [נח]. דר' יהושע פדה לאותו תינוק בממון הרבה. [א"ה, משמע דלאידך טעמא דדוחקא דציבורא לא תקשי, ואולי משום שלא פדהו משל ציבור]. י"ל מפני שהכיר בו שהוא תלמיד ותיק עשה כן, שתלמיד חכם אין לנו כיוצא בו ולא חיישינן לפדיונו כלל, אלא פודין אותו בכל מה שיכולין לפדותו, וקודם לפדות מלך ישראל כדאיתא בהוריות [יג].

נב: עשו הקזת דם בא"י כרפואה שאין לה קצבה.

פ' הרא"ש [סי' כ"ג], לפי שבא"י היו רגילין להקזי דם תדיר ואין לה קצבה. וז"ל המאירי, והקזת דם במקום שאין המקיזים מצויים, הרי הוא כרפואה שאין לה קצבה, שמתוך שאינם מצויים, כשמזדמן להם נותנין יתר ממה שהם רגילים. [ולכא' נפק"מ לענין הוצאות לסעודת הקזה, שהיו מרבין בה [כמבואר בשבת קכט]. דלטעמא דהרא"ש אף הוצאותיה אין לה קצבה מקרי, מתוך תדירות ההקזה, אבל טעמא דהמאירי לא שייך בזה. ואולי אלו דאי מזונות ממש נינהו, וצ"ת].

נב: עשינו עצמנו כעורכי הדיינין.

כ' הריטב"א, גרסינן בירושלמי [ב"ב פ"ט ה"ד] ולא כן תנינן [אבות פ"א מ"ח] אל תעש עצמך כעורכי הדיינין, ומר' חגי אסור לגלות דינו ליחיד, אימור ידע ר' יוחנן דאיתתא כשרה הות [ולא תעשה אלא ברצון בעלה, פני משה]. בגין כך גלי לה. אמר ר' מתאי, בגין דלית דינא עמיה אמר לה מילתא, [ובירושלמי לפנינו איתא, הדא דתימר בהוא דלית דינא עימיה, ברם בהוא דאית דינא עימיה אמר ליה מילתא].

וכ' הרב בעל העיטור ז"ל, מהאי ירושלמי שמעינן, דהיכא דאי שתיק מחייב, אסור לגלות דינו כי היכי דליפטר מדינא בטענתיה, אבל אי לא מסדר טענתא, אלא דינא הוא דמחוי ליה, מצי מחוי ליה, והא דגמ' דילן נמי, לא הוה דינא עמיה, דהא לא קייץ, ור' יוחנן הוא דאמר לקריביה זיל קוץ, ומשו"ה אית ביה משום עורכי הדיינין כשאינו קרובו, א"נ בקרובו כשזה אדם חשוב, ושמעינן מינה דכל שהוא קרובו ולא הוי אדם חשוב, מותר לגלות לו דינא, ואע"ג דלית דינא עמיה אלא בטענה דאגמריה. והוא דלא ליגמריה שקרא. [כי אדם כזה הוא רשע גמור ועבירה גדולה היא זו, והכא [במתני' דאבות] במילי דחסידותא עסקינן. לשון רבינו יונה [שם].

ועיין בתו"ט אהך מתני' דאבות, שכ' דלהרע"ב שפירש שאסור לגלות דינו לאחד מבעלי הדין לומר לו עשה כך, היינו דוקא להשיאו עצה לעשות מעשה כעובדא דר' יוחנן בסוגיין, אבל ללמדו סידור דבריו וטענותיו, כל שאין בו שקר, אפשר דלהר"ב אין להתחסד ולהשמט מזה, אבל להרמב"ם ודאי אינו כן, אלא אף סידור דברים בעלמא אסור. [וכ"נ מדברי בעל העיטור ורבינו יונה הנ"ל].

מקום שהלכה רופפת הלך אחר המנהג. ואולי כל הנאמרים אינו אלא במתנת שכ"מ, שאין מתנה חל אלא בשעת מיתה, ואז הנכסים נופלים לפני היורשים והוא בא להפקיע, אבל מתנת בריא גוף מהיום ופירי לאחר מיתה, לית לן בה, דבחיים יכול כל אדם לעשות בשלו מה שירצה, וסברא נכונה ליישב המנהג, אבל כתובות נג. תיובתיה. עכ"ל החת"ס בקיצור.

נג. האי נמי תקנתא דרבנן היא וכו'.

כ' המהרש"א, לכאור' כתובות בנין דכרין תקנתא דרבנן הוא כדי שיקפון וכו', אבל שיתן אדם לבתו להשיאה כבנו, דאורייתא הוא, כדרשי לעיל מ"וקחו לבניכם נשים" וגו', ואפשר דאין זה אלא סמך בעלמא, ותקנתא דרבנן היא דמה שיתן האדם לבתו להשיאה לא מקרי מעביר נחלה. וז"ל הריטב"א לעיל [נג.], הא נמי דאורייתא היא, פירוש מצוה דאורייתא היא מדברי קבלה, אבל לא חובה.

נג. מכרה כתובתה לבעלה, יש לה כתובת בנין דכרין או לא.

כ' הריטב"א, וקשה לי היאך יכולה למכור זכות בניה לבעלה, דהא אינה מכח תקנתא דרבנן אתו, ואין זכותם אלא כשמתה היא בחיי בעלה, דפקע זכותה כבר. וי"ל דמ"מ לא תקנו חכמים כתובת בנין דכרין אלא כשלא נפרעה, ולהכי מספקא לן אי הוי מכירה זו כפרעון או לא. ולקמן דקאמר מוכרת קמיבעיא לי דאיכא למימר זווי אנסוה וכו', מוחלת מבעיא, פירש הריטב"א, במוכרת הוא דמספקא ליה משום דאיכא למימר דבאונסא הוא דזבנא, אבל מוחלת פשיטא ליה דפרעון הוי, דאחולי אחילתיה והריני כאילו התקבלתי.

אבל בתוס' רי"ד פי' שם וז"ל, כשמכרה לא נסתלקה מכל תנאי כתובתה, שלא נסתלקה בכל לב אלא זווי אנסוה, מוחלת וכו', ואינה אנוסה, ובכל לב מחלה לו, ואין הבעל יורשה עכשיו שיריש גם הוא לבנין דכרין, שכבר מחלה לו אפי' מחיה וא"צ עכשיו ליורשה, הלכך אין לה כתובת בנין דכרין. וכו' עוד, מכאן מוכח שראובן שאמר לשמעון קנה ממני בסודר שאתן ללוי חפץ פלוני, אם רצה שמעון למחול מוחל, ולא אמרינן זכותא דלוי הוא ולא כל הימנו של שמעון למחול, דהא הכא זכותא דבנים הוא, ומשום דבעל לא אתני אלא בהדי אשה, היא יכולה למחול. ודוקא כשלא אמר זכה בעבור פלוני, דודאי זכה ההוא פלוני, ואין לו כח לעכב בידו ולמחול, דזכין לאדם שלא בפניו.

נג. אמר רבא פשיטא לי מוכרת כתובתה לאחרים יש לה כתובת בנין דכרין, מ"ט זווי אנסוה.

כ' הריטב"א, כך היא הגירסא בכל הספרים שלנו, וכן גורס רש"י ז"ל. ואיכא דמחקי ליה, דל"ל מהאי טעמא, תיפוק לי דכל מוכרת בטובת הנאה, אינה מוכרת אלא זכות אלמנות וגירושין, ואילו כתובת בנין דכרין אינו אלא כשמתה היא בעודה תחת בעלה. ורש"י ז"ל נשמר מזה, ופירש דאפ"ה הוה ס"ד דמשום דהוקל בעיניה למכור כתובתה ולהפסידה לבניה באלמנות או בגירושין, אמור רבנן דנקסה דלא תהוי לה כתובת בנין דכרין, ולהכי איצטרך לטעמא דזווי אנסוה. וי"א דלפום האי טעמא דזווי אנסוה, נתנה כתובתה לאחרים בטובת הנאה, לית לה כתובת בנין דכרין, הואיל וזלזלה בה. וי"א דאפי' להאי טעמא, מתנה כמכר, דמשום נייח נפשא דעבדו לה הוא דיהבה לה. ולמאן דלא גריס האי טעמא דזווי אנסוה, ה"ה למתנה, דהא טעמא משום שהיא לא מכרה ולא נתנה אלא זכות דאלמנות וגירושין. וזו הגירסא היתה נכונה מאד, אלא שהספרים גורסין כמו שאמרנו.

נג. מוחלת כתובתה לבעלה וכו', מוכרת כתובתה לבעלה וכו'.

כ' הרי"ף בתשובה וז"ל, כך דעתנו נוטה, שזו המוחלת כתובתה שדברו בה חכמים, אינו ביושבת תחתיו, אלא בשמת או לאחר מותו מוחלת ליורשיו, אבל אם מחלה כשהיא תחתיו, יש להשאיר לעצמה עיקר כתובה שלא תיאסר על בעלה, שהלכה כר"מ דאמר [נג.]: כל הפוחת לבתולה ממאיתים ולא למנה ממנה, הרי זו בעילת זנות. וכו' ע"ז הרשב"א, מש"כ שאינה ביושבת תחתיו, לא הבנתי דבריו, דאי באינה

יושבת תחתיו אלא בשמת, מאי קאמר אין לה כתובת בנין דכרין, פשיטא, דכתובת בנין דכרין לית להו אלא בשמתה היא תחתיו וירשה. ושמא כך אמר רבינו ז"ל, שאינה מוחלת לו כל זמן שהיא תחתיו, שאילו נתגרשה, תגבה כתובתה ממנו, אלא שאם ימות הוא בחייה שלא תגבה כתובתה מיורשיו. [והריטב"א כ', וי"א שמייירי שמוחלת לו סמוך למיתה, וכן פירש הרי"ף ז"ל].

ואיכא לאוקמה נמי ביושבת תחתיו, אלא שאם רצה לקיימה צריך הוא לכתוב לה עיקר כתובה, לבתולה מאיתים ולא למנה מנה, וכו"מ דאמר כל הפוחת לבתולה ממאיתים ולא למנה מנה ה"ז בעילתו בעילת זנות, ואפי' בפוחת לאחר נישואין קאמר, כדאיתא בפ' אע"פ [נג.]. וכן מצאתי להראב"ד ז"ל. [ועיין בר"ן דזהו דוקא במוחלת או במוכרת לבעלה, אבל במוכרת לאחרים, הדבר ברור שא"צ לחדש לה כתובה, שהרי אינה קלה בעיניו להוציאה].

וכ' הראב"ד ז"ל, דמוכרת כתובתה לבעלה דאסיקנא דאית לה כתובת בנין דכרין, אם מתה בניה יורשין כתובת אמן הראשונה ואפי' היא של אלף זו, ועוד יורשין כתובה האחרונה שכתב לה של מנה ומאיתים. ומוחלת אין יורשין אלא האחרונה. עכ"ל הרשב"א. [וז"ל הפני"י, לולי שאיני כדאי היה נראה לי, דאפי' עיקר כתובה נמי, נהי שצריך לכתוב לה כתובה אחרת, מ"מ כיון דבשעת המחילה נתבטל ג"כ התנאי כתובה דבנין דכרין, וא"כ אף שכתב לה כתובה אחרת, אכתי אין כאן מקום לבנין דכרין שיירשו כתובה זו, דתנאי ב"ד לא שייך אלא בכתובה דשעת נישואין, דבהאי שעתא שייך טעמא דכדי שיכתוב אדם לבתו כבנו, משא"כ במוחלת וכתב לה אחרת משום לתא דאיסורא, מנ"ל דתקנו בכה"ג וצ"ע].

והריטב"א כ', ונראה שא"צ לכל זה, דאע"ג דאסור להשהותה, מ"מ מחילתה מחילה, להכי איירי היכא דמחלה ליה מאי דינה לענין מזונות או לכתובת בנין דכרין. [ואי מיית לאלתר, או שהה עמה באיסור, אין לה כתובת בנין דכרין, ל' הרא"ש סי' כ"ד].

נג. מוחלת כתובתה לבעלה אין לה מזונות.

פירש"י באלמנותה, דתנאי כתובה ככתובה, וכו' הרא"ש [סוסי" כ"ד], ראיתי מפרשים אין לה מזונות אפי' מן הבעל. והא ליתא כלל, דמזונות אשתו אינם כתנאי כתובה אלא למ"ד דאורייתא ולמ"ד דרבנן תיקנו לה מעשי ידיה תחת מזונות, ואם נוטל מעשה ידיה צריך לזונה, אבל מזונותיה מן היורשים הוי כתנאי כתובה. [ולתרויהו פירושי, עיקר סוגיין מן היורשים, אלא דהני מפרשים הוסיפו אף מן הבעל].

וז"ל הריטב"א, אי לאו דאמרת לה משמיה דגברא רבא, הוה אמינא משיב רעה תחת טובה וכו', כלומר ויש לה מזונות, וכן הלכה. ויש שפירשו דדוקא במוחלת כתובתה לבעלה, שאין מזונות תנאי כתובה, אלא חוב באנפי נפשיה, או מדאורייתא או מדרבנן, ואיכא למימר דכתובתה מחלה ולא מזונות, אבל באלמנה לגבי יורשין שמזונותיה משום תנאי כתובה, כל שמחלה להם כתובה, הרי הוא כאילו מחלה להם מזונותיה בפירוש, והיינו דאמרינן בפ' הנושא וכו'. אבל בירושלמי [פי"א ה"ב] אמר, אמר שמואל המוחלת כתובתה ליורשין יש לה מזונות, מטעמא דמשיב רעה תחת טובה, ומשמע דפליגא אגמ' דילן מההוא דפ' הנושא.

וי"א דלא פליגא, וההיא דפ' הנושא אתיא כאנשי יהודה שהרשות ביד היורשין להגבותה כתובתה ולאבדה מזונות, וכיון שכן, כיון שמחלה להם איבדה מזונותיה, שאל"כ יכולה לכופם במזונותיה שתמחול להם כתובתה, [א"ה, משמע שמחילה בעל כרחו של החייב מהני. ובמחנ"א 'הל' זכיה מהפקר סי' י"א] נו"נ בזה בדעת הריטב"א בקידושין טז.], אבל דהכא והירושלמי כאנשי גליל וכו'. עכ"ל הריטב"א.

נג. אמרי ליה זיל קבר או הב לה כתובתה.

כ' הרשב"א, לפי מש"כ הגאונים ז"ל דארוסה אין לה כתובה אלא כשכתב לה, ה"נ מיירי בידעי דכתב לה, א"נ שנהגו שם לכתוב לארוסות,

אבל לפי מש"כ רש"י ז"ל דארוסה יש לה כתובה, אתי שפיר מדלא אמרינן וכתב לה כתובה הוה.

וכ' הבית יעקב וז"ל, הא דלא אמר סתם זיל קבר, הוא משום דזה מוכח ממתני' [מו:]: דקתני [נשאת], הבעל וכו' וחייב בקבורתה, מוכח דארוסה אין הבעל חייב בקבורתה, דלא תקנו חז"ל חיוב קבורתה רק בנשואה שהבעל יורש הכל, אבל בארוסה, כיון דאינו יורש הכל רק הכתובה, לא תקנו קבורה וכו', ה"נ בארוס, כיון שלא היה לה דבר אחר ולא היה לה שום יורש רק הארוס שירש ממנה הכתובה, לכך אמרו או קבור כיון שאין יורש אחר אלא אתה, וממילא אין לה קוברין אחרים ועליך היא כמת מצוה וחייב לקבורה, כמבואר ביבמות [פט:]: דעל היורש אותה הוי כמת מצוה, או שתאמר אינני יורש והב כתובתה, דלקבורה אינו חייב, דאשה ארוסה אפי' לקרוב לא דמי.

וז"ל הרמב"ן, הא דאמרינן זיל קבור וכו', קס"ד דקבורתה תחת עיקר כתובתה תקנו לה, וזה שכתב לה מן האירוסין, ראוי הוא מן הדין לפרוע לה כתובתה, אלא לא יפו חכמים כחה יותר מן הנשואה, שאם רצה לקבור יקבור ולא יתן, והיינו דאקשינן עלה, טעמא דמת הוא, הא מתה היא אין לה כתובה, דאי כדקאמרת, לעולם דינה לגבות, אלא שאם אמר לקבור יפטר בכך. ואסקינן דכל דלא קרינא בה לכשתנשאי לאחר תטלי, לית לה עיקר, וכי תקינו רבנן קבורה, לנשואה תקון, ותחת נדונייתה שהוא יורש, דההיא ליתה בכלל מדרש לכשתנשאי לאחר תטלי, דהא ארוסה אינו יורשה. וקשיא לי כיון דכי שקיל בעל נדוניא יורשה היא, היכי אמרינן קבורתה תחת כתובה, והא אף נכסי מלוג הוא יורש, ועוד למ"ד ירושת הבעל תורה היא, היאך תקנו להחזירה במקצת. ואיכא למימר דה"ק, כיון דכתובתה לבעל אי מדאורייתא אי מדרבנן, במה תקבר, והלא קרובים כיון דאיהו ירית לה, קריא ולא ענו לה, לפיכך תקנו לה קבורה ממנו, שלא נשאת ע"מ להשליכה לכלבים, ולפיכך לא אמרו תחת ירושת נכסי מלוג, שתקנו מצוי למצוי, אבל נכסי מלוג אינו מצוי כלל.

נג. ולא מיטמאה לו.

ופירש"י דאע"פ שמצוה להתעסק בשבעה מתי מצוה האמורים בפרשת כהנים, זו אינה מהם. ובתוס' הרא"ש כ', דאפי' למ"ד בריש סוטה [ג.]. "לה יטמא" רשות, יש לפרש להא אינה מיטמאה ברגל, דאמרינן חייב אדם לטהר את עצמו ברגל, כדמפקינן ב"ה [טז:]: מקרא. וכ"כ הריטב"א, וכ"כ רש"י ביבמות [כ"ט:]: בפ"י בתרא. וז"ל הגריעב"ץ שם, עוד י"ל, אם היא אוכלת חולין בטרה אז אינה רשאה להטמא לו, כיון דלא חובה היא, וכה"ג אסורה לגרום טומאה לעצמה, כי לא תוכל להזהר עוד במאכלה ומשקיה. וכן למ"ד [סוטה ל:]: אסור לגרום טומאה לחולין שבא"י, וכיון שנטמאה טומאת שבעה, קרוב הדבר שתכשל בהן. ותו בר מן כל דין, הרי שמוטל עליה מצות הפרשת חלה, ואם טמאה היא, לא תוכל להפריש חלת עיסתה, ותנא בא"י קאי שהיו עדיין מפורשים חלותיהן בטרה, לפיכך גם מטעם זה נאסרה להטמא שלא לצורך, כדי שלא תבטל חובת מצות חלה המוטלת עליה דלא סגי בלא"ה.

נג. בתוד"ה שאין, וא"ת והא מדרש כתובה לא דרשי אלא ב"ש וכו'.

כ' הריטב"א, איכא דקשיא ליה, דהא ב"ה לית להו מדרש כתובה זה וכו'. ולא קשיא, דהכא לאו מפני מדרש כתובה ממש, אלא משום דלא ניתנה כתובה לגבות מחיים לדברי הכל, ולישנא בעלמא נקט הכא. ויש מתרצין דב"ה לית להו מדרש כתובה ליפות כחה בכך, כגון האשה שבא עד אחד שמת בעלה, שנסאת ואינה גובה כתובתה לב"ה, אבל הכא שהוא להורע כחה שלא תגבה, אפי' ב"ה מודו. [היפך סברת תוס' לבי"ה אחר חזרה]. ואין לתירוץ הזה טעם בעצמו, אלא שהוא מתפרש עם מה שכתבנו.

וז"ל הבית יעקב, ואפשר ליישב, דדוקא למעליותא דידה לא דרשי, דאימר לאו בדוקא כתב לשון זה, וכוונת הלשון הוא לכשתנשאי לאחר

ע"י בירור גמור, אבל לגרועותא דידה דרשינן, ולא יהא אלא ספק בלשון, אמרינן יד בעל השטר על התחונה.

נג. כי פליגי בארוסה.

כ' הרשב"א, פירוש, בשארסוה בימי נערותה, [א"ה, לישנא ד"ארסוה" קצ"ב, דהא יש לה יד לקדש עצמה, וקידוש מיאון ע"י אמה ואחיה, לא תקנו לה], אבל כשהיא קטנה לא, וכן פירש ר"ח ז"ל, דקטנה לאו כל כמיניהו לארסה כדי לאפקועה ממזונותיה. ומסתברא דאפי' ארסוה לדעתה, משום דאין מעשה קטנה כלום, וכדתנן בפרק מציאת האשה [סו.]. יתומה שהשיאתה אמה או אחיה לדעתה וכתבו לה במאה או בחמשים זוז, יכולה היא משתגדל להוציא מידן מה שראוי לינתן לה, ואע"ג דקיי"ל דפעוטות מתנתן מתנה כדאיתא בפ' הניזקין [נט.], וה"ה למחילתן, הני מילי במטלטלי אבל במקרקעי לא, וקיי"ל כרבא דאמר לקמן [סט:]: הלכתא ממקרקעי ולא ממטלטלי בין למזוני בין לפרנסה. כן נ"ל. והראב"ד ז"ל דכ' אית דמפרשי ארוסה יתומה שקדשה אמה ואחיה לדעתה כשהיא קטנה, והגיע זמנה לינשא, שאבדה מזונותיה מן האחין, דהא קידושיה קידושין מדרבנן ומזונותיה מדרבנן, אתי דרבנן ודחי דרבנן, לא נראו דבריהן.

והר"ן הביא דבריו, ומסיק עלה ז"ל, ולפי טעמו ז"ל, אפי' מחלה בפירוש לא מהני. וצ"ע בדין זה, דהא ס"ל לרבי לקמן [סה:]: דפרנסה אפי' ממטלטלי, ואפ"ה לא פליג בההיא דיתומה שהשיאתה אמה ואחיה, ולדידיה לא אפשר למיתי עליה מהאי טעמא, [דכיון דאפי' ממטלטלי גובה, אין מחילתה כמתנת קרקע], ועל כרחק היינו טעמא, משום דאע"ג דהשיאוה לדעתה, מסתמא לא מחלה, ולפיכך היכא שמחלה בפירוש אפשר דמהני. ומו"מ בתר תקנתא דתקון בתרא ז"ל שיהו בנות ניזונות מן המטלטלין, מחלה בפירוש פשיטא דמהני.

ובהגה"א לקמן [פ"ק סי' י"ב] הקשה על סברת הרשב"א, א"כ מאי איריא קטנה, הא קיי"ל דלמכור בנכסי אביו עד שיהא בן עשרים [ב"ב קנו.]. ועיין בהגרע"א שתמה על תמיהתו, דהא בהדיא אמרינן בב"ב שם [קנה:]: דמתנתו מתנה, ופי' רשב"ם [בד"ה אמר אמימר] מי"ג ואילך, וכן פסקו כל הפוסקים, וכן הוא בשו"ע חו"מ [סי' רל"ה ס"י], א"כ שפיר כ' הרשב"א דבקטנה דגם מתנה לא מהני בקרקע משו"ה אין מחילתן מחילה וכו', אבל מי"ג ואילך דמתנתה מתנה, מחילתה נמי מחילה.

נג. ארוסה יש לה מזונות או אין לה מזונות וכו'.

לרש"י מבעיא ליה לרב חסדא אם יש לה מזונות מן האחין, וא"ל רב יוסף מסברא דלית לה, דכיון דארוס לא ניחא ליה דתנינול והוא זן אותה אע"פ שאינו חייב, ככה"ג לא תקנו לה רבנן מזונות מנכסי אביה. ואהדר ליה רב חסדא, דארוס אינו זן אותה, דלא שדי זוזי בכדי, שמא ימצא בה מום כשישאנה, וממילא אית לה מזוני מן האחין, [ולאיכא דאמרי נחלקו בסברא איפכא]. והריטב"א הקשה ע"ז, דהיכי תיסק אדעתיה לפוטרה ממזונותיה של אחין, על סמך שיתן לה ארוס מזונות שאינו חייב בהן, ועוד, דאדרבה מימר אמר ארוס כי לא יחיבנא אנא, אינהו יהבי לה ולא מיתזלא.

והר"ף ז"ל גורס בהיפך, מסברא אית לה כיון דאירסה לא ניחא ליה דתיתזל וכו', ופירש הוא ז"ל, דמייירי בארוסה שנתארמלה ויש לה כתובה, אם יש לה מזונות מן היורשים משום תנאי כתובה או לא, דאע"ג דתנן לקמן [צו.]. ארוסה לא תמכור אלא בב"ד מפני שאין לה מזונות, התם הוא דלא הגיע זמן בחיי ארוס, אבל הכא מבעיא כשהגיע זמן בחיי ארוס והיתה אוכלת משלו ומת, ואמר ליה, מסברא אית לה מזונות מיורשין, דכיון דאירסה לא ניחא ליה דתתזיל אלמנתו, אחר שהגיע זמן בחייו ונעשית כאשתו,

והנגיד רב שמואל הלוי ז"ל השיב, דהא דתנן לקמן מפני שאין לה מזונות, מילתא פסיקתא קתני, לא שנא הגיע זמן ולא שנא לא הגיע זמן, ותו, מאי שייטיה דהך בעיא בהך פסיקא. ועוד הקשה הרשב"א, דכיון שהגיע זמנה לינשא ואוכלת משלו, אף הוא בודקה ע"י קרובות, ואפי' תמצא לומר דכיון דקיי"ל כמשנה אחרונה, בדיקת חוץ לאו שמה

בדיקה [כדלקמן נח:], הני מיילי לתרומה ומשום חומר תרומה בלבד, אבל בחולין לא, ועוד, דאפי' כשתמצא לומר בדיקת חוץ לא שמה בדיקה כלל, כיון דבחייו לא מקפיד בה כ"ש במוותו, דאחר מיתה מאי איכפת ליה בסימפון, הרי היא כעבד דלית ביה משום סימפון, ומאי "לא שדי זוזי בכדי" דקאמר.

ופירש הנגיד ז"ל ביתומה שנתארסה, דכיון דמשום אירוסיה הבעל הפסידה מזונות מן האחים [וכדמסיק לעיל מינה כרב וכת"ק דברייטא], אית לה מזונות מן הארוס, דלא ניחא ליה דתיתזל מחמת אירוסין שלו, הלכך ע"מ כן נתארסה לו שיהא זנה. ומסיק הריטב"א, דהאי דתנינן לקמן ארוסה אין לה מזונות עד שהגיע זמן, בשלא הפסידה מזונות באירוסין, שאירסה בחיי אביה, או לאחר מיתתו אחר שבגרה וכו'. ונראין הדברים, שאע"פ שבגרה אח"כ יש לה מזונות, ולא מצי למימר לה דהשתא בלא ידי מפיסדת מזוני, דכיון שהתחיל לזון שוב אינו פוסק.

נג: סימן דגברי שק זרף מאנה ויבמה וכו'.

ר"ל של האנשים על סדר האבעיות, ששית לקיש אלעזר רבא פפא, ועל האיבעיות מיאנה וכו'. [לשון המהר"ם ש"ף].

נד. תני רב יוסף בביתו ולא בביתו.

כ' הרמב"ן, אין צורת הגמ' שלנו שישכרו לה הירושין כלום, אלא משמע דלגמרי הפסידה דירתה, מדאמר מר בר רב אשי אפי' מזוני לית לה, אע"ג דלית הלכתא כמר בר רב אשי. [דעכ"פ משמע דדירה מיהת לכו"ע לית לה]. [ודברי הירושלמי שהביא הרמב"ן לעיל מינה, פירשם כשאין לו בית כלל, שכיון שתנאי ב"ד הוא למיתב בביתיה, וירושיו צריכין לשכור לעצמן, ישכרו בית ראוי לדירת כולם, ומקום שהירושין דרין בו זהו ביתו, [והשו"ט דירושלמי פירש שהוא על מי טורח השכירות, יעו"ש], אבל מי שיש לו בית ואינו ראוי לדירת כולם, אינן שוכרין לה לבדה, משום מיעוטא דכתובה דכתבו בביתו תרי זמני]. ועיין בריטב"א שדקדק גם מלשון רש"י שאין חייבין לשכור לה בית אחר.

עוד הביא הרמב"ן, דיש שפירש שאם היה הבית קטן וצר מהכיל היתומים והאלמנה, אינה יכולה לומר להם אני אדור כאן ואתם לכו לכם, וגם אינה יכולה שתאמר אתגלגל עמכם בדוחק, אלא שוכרים לה בית הראוי לפי כבודה. [אבל אם היה שם בית הראוי לדירת שניהם, הדין עמה, כדגרסינן בירושלמי, האלמנה שאמרה הריני מוגדת אלמנותי בבית בעלי, שומעין לה]. וכן פירש בדעת הרמב"ם, ומסיק ואע"פ שאין זה מחוור, אנו נותנים ראשנו תחת כפות רגלי הראשונים ז"ל.

[ועו"ש עוד שהביא דהנגיד ז"ל כ' בשם תשובת רב צמח ז"ל, דנראה מדבריו דלתקנת האשה אמרו כן, שאין מכריחין אותה לדור בקטן אלא שוכרת גדול, [ומשמע דאם רצתה לדור בקטן, שומעין לה], וכ' דנראית התשובה כמשובשת ואינו סומך עליה].

נד. התובעת כתובתה בב"ד אין לה מזונות.

כ' הרא"ש [ס"י ל'] וז"ל, ומשעת תביעה איבדה מזונותיה אפילו לא פרעו לה, כדאיתא בגיטין פ' השולח [לה]. והובא דבריו בשו"ע [ס"י צ"ג ס"ה], וכ' הב"ש [ס"ק י"ג] היינו אם פרעו אח"כ, אז למפרע מיום התביעה אין לה מזונות, אבל אם אין להם לשלם, או שאינן רוצים לשלם, יש לה מזונות. ובקרב"ב [אות ט'] כ' וז"ל, אין דבריו נראין להלכה, דהא בהך איתתא דאיתא קמיה דרבה בר רב הונא בפרק השולח [שהביא משם הרא"ש ראה], לא פרעו לה כתובתה, [דרב לא מגבי כתובה לארמלתא, משום דתנן נמנעו מלהשביעה, וע"י נדר נמי לא, דבשני דרב קילי נדרי], ומ"מ אין לה מזונותיה משעת תביעה, וכמו שפירש"י שם דגליא דעתה דבעי לאנסובי, ואיהו לא אתני בהדה אלא כל ימי מיגר ארמלותיך בביתי, שהיא אלמנה בשביל כבודו, אי"כ מעתה בנידון זה, אף אם אין להם או שאינם רוצים לשלם, מ"מ היא סברה בדעתה שיגיע לה פרעון כתובה ע"י תביעתה בב"ד, וגלתה דעתה דבעי לאנסובי ולא חששה לכבודו, אבדה מזונותיה.

נד. ברש"י ד"ה כיון דאית לה כתובה. כגון שכתב לה מן האירוסין.

וכ' ע"ז המהר"ם ש"ף, קצת הסברות דחוקים, כיון דכתב לה כתובה, הא אי לאו הכי לית לה בתקנתא דרבנן רק מכח כתיבתו, א"כ למה יהיה לה מזונות בשביל כך, ואי משום דכתב לה הכתובה תנאי כתובה בתרה גריא, א"כ כל תנאי כתובה יהיה לה מן האירוסין, ובכתובת בנין דכרין סברא [דלית לה] דלא יהיב לה האב מידי כמש"כ תוס' [נג: בד"ה בת יבמה], ומזונות בארוסה שנתארמלה נמי [לא קמבעיא ליה], דהא אפי' קודם שנתאלמנה לית לה מזונות עד הגיע י"ב חודש.

ועיין בתוס' רי"ד שהביא פי' בתרא דרש"י, דרבנן תקון כתובה גם לארוסה, ומספק"ל אי אית לה נמי תנאי כתובה, וכ' וז"ל, ומהכא נמי מוכח דאית כתובה לארוסה אע"ג דלא כתב לה, דאי בדכתב לה, אמאי קמבעיא ליה, אי דכתב לה תנאי דבנן נוקבן, הא כתב לה, ומדמנה מאתים יש לה, תנאי דבנן נוקבן יש לה, ואי דלא כתב לה תנאי דבנן נוקבן, ומנה מאתים כתב לה, פשיטא דכתובה אית לה תנאי דבנן נוקבן לית לה, ואמאי קמבעיא ליה, אלא ודאי הכי סבר, דאע"ג דלא כתב לה כתובה אית לה מנה מאתים, ומשו"ה בעי אי אית לה נמי תנאי דבנן נוקבן אי לא.

נד. והא לנהרדעא נסיבא.

כ' הגריעב"ץ, צריך לפרש שנשאת במקום נהרדעא, דבתר מקום שעבודא אזלינן בכל השטרות, [כדאיתא שלהי מכילתין, קין], אבל במה שנשואה לאחד מנהרדעא ודר אצלה במחוזא, משום זה לא חל עליה מנהג נהרדעא, שכל הנשאת על דעת מנהג מקום הנישואין וכתובת שטר הכתובה היא נשאת כדפרישית, ועוד, שגם הבעל נקבע במקום דירתו כל שדר שם שלשים יום, והרי הוא בן מחוזא, לא מנהרדעא הוא נקרא, וכדאמרינן בפ"ק דיבמות [יז]. כסף גולגלתא הויכך יהבת, א"ל לפום נהרא, א"ל א"כ מפום נהרא את, ש"מ דלא אזלין בתר מקם התולדה. וז"ל הריטב"א, והא לנהרדעא נסיבא וכו', ושמעין מינה דמאן דנסיב איתתא מדוכתא אחריתי אדעתא דתידור עימיה בדוכתיה, הולכין בה כפי מנהג מקומו שבהא לשם.

נד. רב אמר שמין מה שעליה.

כ' הריטב"א, פירוש, ששמין מה שעליה בפרעון כתובתה מטעמא דמפרש לקמן דלא אקני לה אדעתא למישקל ולמיפק, ומיהו אינם יכולים לסלקה מהם במועת, שאינו בדין שיפשיטוה ערומה ותלך, והא דאמרינן ארמלתא שלח ופוק, לישנא בעלמא הוא דהוה אמרי, לומר שאינם שלה לגמרי, או תקבלם בדמיהם או תפשיטם.

נד. כי אקני לה אדעתא למיקם קמיה, אדעתא למישקל ולמיפק לא אקני לה.

כ' הרי"ף, ושמעין מינה דמאן דגריש לאתתיה מדעתא דנפשיה, אין שמין לו מה שעליה, דלאו איהי בעיא למיפק אלא איהו בעי לאפוקה. וכ' ע"ז בעה"מ, זה הדקדוק שכתב הרב אינו נראה, דלמשקל ולמיפק קאמרינן, לא שנא דנפקא איהי לא שנא דקא מפיך לה איהו, דהא אלמנה מן שמיא קא אנסי לה למיפק, ואפילו הכי שמין, ורב גופיה דהוא מרה דשמעתא סבירא ליה הלכה כאנשי יהודה שהירושין פוטרין אותה ומוציאין אותה בעל כרחיה. ולקטי מיהא מאן לימא לן דאיהו בעי למיפק, דלמא מאריה הוא דקא מפיך ליה ואיהו לא בעי למיפק, הילכך לא שנא הכי ולא שנא הכי לעולם שמין.

והרמב"ן במלחמות כ' וז"ל, מה ענין לקיט לגרושה, לקיט כל היכא דמפיך ליה זימניה הוא, וכדין קעביד, שע"מ כן הוא שכור אצלו, הלכך כי אקנייה ליה, אדעתא למיקם קמיה אקנייה ליה, וכי מטי זימניה ומפיך ליה הדין ועמו ולצאת הוא עומד, משא"כ באשתו, וכן אתה אומר באלמנה כיון דלמיפקיימא לא מקנו לה אלא כל זמן שירצו שתעמוד לפנייהם דאדעתא למיפק לא מקנו לה, והא למיפק קיימא, דכל יומא ויומא זמנה הוא למיפק וכו', אבל מגרש את אשתו, כיון שהוא קנאה

כדי לעמוד לפניו, ועכשיו היא יומאה בעל כרחיה, תימא תנוד לי בעלי ואעמוד לפניו, דהא לאו למיפק קיימא וכו'.

ובשה"ג הביא בשם בעל העיטור שכ', דוקא שמוציאה מדעתו בלא טענה רק שמוצא אחרת נאה הימנה, אבל סרחה עליו, אדעתא דהכי לא אקני לה ע"כ. ואפי' לפי דבריו נראה שאין לחלק בין סרחה עליו למוציאה מדעתו, אלא בגדיה שקנה לה, אבל מתנה שכתב לה גובה לעולם. וכן כתבו הגאונים.

נד: בתוד"ה דנייחד לה. אע"ג דלעיל נתחרט ר' יוחנן וכו'.

כ' המהר"ם שי"ף, לכאוף האי מעשה קודם עובדא דלעיל, דהאי הוי בחיי האב עדיין, ושמא אח"כ נתחרט על שניהן ואילו נתחרט על הך עובדא דהכא לא הוי עשה אח"כ ליעצם עוד פעם אחר, ולמה לנו לומר [דההוא עובדא דהתם היה קודם ו] שהיה קריבא אחרינא, [ע"כ, דהא התם היה לאחר מות קריביה], ואפשר דמשמע להו מדלא קבע תלמודא כאן לבסוף נתחרט, משמע דלא נתחרט ע"ז. והריטב"א כ' על קושיתם, לא קשיא, שהרי אינו עושה כדי לפחות מן הראוי לה, ואם פחת מן הראוי לה אינו מועיל אלא כשקבלה עליה ונתרצית בדבר.

נד: בתוד"ה ארבע מאה זוזי, וא"ת דבפ' המקבל וכו'.

וז"ל הרא"ש [סי' לג], כ' הראב"ד ז"ל, דוקא קאמר מדמי חמרא, [שהיה גורס דאמר להו ד' מאה זוזי מדמי חמרא. קרב"נ אות צ'], אבל אמר מחמרא, רווחא לברתא, כדאיתא בפ' התקבל [דף סו.]. ולא דמיא כלל להך דהכא, דהתם לא קאמר אלא לענין אם קנה אם לא קנה, דר' אבא סבר לא קנה, משום דחמרא לא אמר, דמי חמרא לא אמר, מחמרא קאמר, ומסיק דמחמרא ליפות כחו קאמר, וקנה, אבל הכא לא שנא.

נד: מהו דתימא קיצותא עבדו רבנן שלא לבייש את מי שאין לו, קמ"ל.

כ' הריטב"א, האי טעמא תמיה טובא, מאי לבייש את מי שאין לו איכא, ולמה להו לרבנן ליתן קיצותא שלא יתן מנכסיו לאשתו כדרך שנותן לעוברי דרך. וי"ל דהא קמ"ל שאפילו אם רצה לכלול התוספת עם הכתובה, ולומר לה ויהיבנא ליכי מהר בתולייכי מאה מנה רשאי, סד"א דקיצותא עבדו רבנן לכתובה שלא יכלול עמה כלום, כדי שלא יהא בושת לבנות ישראל שזו כתובתה מרובה וזו כתובתה מועטת, ואם רצה להוסיף יוסיף לה באנפי נפשה, קא משמע לן שכולל וכותב ואינו נמנע. כן פירשו בתשובת הגאונים ז"ל. ולפום האי פירושא, הא דנקט שלא לבייש את מי שאין לו, ולא קאמר שלא לבייש את מי שאין לה, יש לומר דכולה חדא היא, והכי קאמר, שלא לבייש את מי שאין לו נכסים לתת נדוניא גדולה לבתו כדי שיכתבו לה כתובה גדולה,

נד: בתוד"ה אם רצה להוסיף. אבל אותו שאין לו היאך ישתעבד נכסיו שיקנה אחרי כן, כיון שלא נתחייב לה וכו'.

כ' בקוב"ש [אות קנ"ו], והיינו דבעת שאין לו נכסים, לא חל החיוב כלל גם על גופו, וכן ס"ל לפי האמת בתירוצם האחרון. וטעם דבר זה לא נתפרש בדבריהם. ונראה דס"ל דבכה"ג הוי קנין דברים, כיון שבשעת הקנין לא נשתעבד שום דבר מפני ההתחייבות, ואף דגם למ"ד שעבודא לאו דאורייתא אדם יכול לחייב עצמו, אבל הוא דוקא אם יש לו נכסים שאפשר לפרוע ממנו. ואף דלפ"ז לכאוף לא מהני גם למ"ד אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, ולא כן משמע מלשונם, היינו דלהך מ"ד אפשר להתחייב עכשיו שיחול החיוב לאחר זמן כשיהא לו נכסים, אבל למאי דקיי"ל דאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, אינו יכול להתחייב עכשיו שיחול החיוב לאחר זמן, דמי איכא מידי דהשתא לא חייל ולבתר זימנא חייל. ורבינו אליהו השיב דלא הוי קנין דברים, והביא ראיה ממתני' דמתנה סומר חנם להיות כשואל.